

Снежана Алексић
КРЊЕШЕВЦИ, СЕЛО У СРЕМУ

Уредник
Зоран Колунџија

Снежана Алексић

КРЊЕШЕВЦИ, СЕЛО У СРЕМУ

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

ТУРИСТИЧКА ОРГАНИЗАЦИЈА
ОПШТИНЕ СТАРА ПАЗОВА

Искрено захваљујем

Драгани Митрашиновић, архивисти Историјског архива Београда, на пруженој стручној помоћи при проналажењу и одабиру архивске грађе која је коришћена у овом раду.

Зорици Бурсаћ-Траљић, Живку Лешићу, Срђану Савићу, Бранимиру Кртенићу, Драгиши Трифуновићу, на помоћи при сакупљању породичних фотографија и докумената којима је овај рад употпуњен.

Туристичкој организацији општине Стара Пазова на челу са директором Драганом Зарић Станојковић, који су подржали публикавање овог рада тако што су у једном делу обезбедили неопходна средства за трошкове штампе.

др Снежана Алексић

САДРЖАЈ

КРЊЕШЕВЦИ, СЕЛО У СРЕМУ	9
ОД XVI ВЕКА ДО ИНКОРПОРАЦИЈЕ У ВОЈНУ ГРАНИЦУ	11
У ВОЈНОЈ ГРАНИЦИ	19
УКИДАЊЕ ВОЈНЕ ГРАНИЦЕ И ИНКОРПОРАЦИЈА У ЦИВИЛНУ АУСТРО-УГАРСКУ	69
У АУСТРОУГАРСКОЈ МОНАРХИЈИ	84
У КРАЉЕВИНИ СХС И КРАЉЕВИНИ ЈУГОСЛАВИЈИ	134
ДРУГИ СВЕТСКИ РАТ И ПОРАТНИ ПЕРИОД	159
НЕКАД БИЛО, САД СЕ ПРИПОВЕДА	188
ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА	198
ПРИЛОГ:	
ПОПИС КУЋНИХ НУМЕРА И ПОРОДИЦА У КРЊЕШЕВЦИМА 1767–1799. ГОД.	207
ПОПИС КУЋНИХ НУМЕРА И ПОРОДИЦА У КРЊЕШЕВЦИМА 1848. И 1874. ГОД.	210

КРЊЕШЕВЦИ, СЕЛО У СРЕМУ

Континуитет живота на простору Крњешеваца потврђују археолошки локалитети: Мало Кувалово, Салашине у потесу Јенца, Баште у селу – човек је овде обитавао током праисторије, римске и средњовековне епохе. Каснија историјска раздобља, нарочито XVIII и XIX век, када се село налазило у склопу Војне границе, битно су утицали на профилисање самог насеља у урбанистичком, демографском, социолошком и културолошком погледу.

Са уласком у војно-граничарски систем 1767. године, инжењери Марије Терезије утврдили су контуре данашњег села – трасирали су путеве, установили међе војничких лена и сеоског атара.

Епидемија куге током 1795. године као и дуги, исцрпљујући ратови са Наполеоном, буне, устанци и ратови у пределима српских земаља под турском управом, довели су до демографских промена у популацији домицилног становништва. Досељеници у Срем с краја XVIII и XIX века пристизали су из Далмације, Лике, Хрватске, Јадра, Мачве, Шумадије, а утапањем у војно-граничарски систем, становништво је образовало културне матрице које су староседеоце и досељенике нивелисали кроз друштвене норме које су у заједници прихваћене и поштоване. Након укидања Војне границе становници источног Срема задржали су ове обрасце живљења.

Староседелачко становништво у Крњешевцима, где до самог краја XX века није било већих колонизација и досељавања, као аутохтона, хомогена заједница, у односу на околна места, најдуже је одолевало културолошким променама, које су, у осталим местима источног Срема, потискивале норме и обичаје домицилног становништва.

Табела 1: Упоредни преглед броја становника Крњешеваца 1948, 1953, 1961, 1971, 1981, 1991, 2002, 2011. године

година	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2002.	2011.
бр. становика	855	805	820	801	776	781	1025	845

Извор: Републички завод за статистику, књ. 20, Београд 2014, 46.

Крњешевци, село у Срему, раније нису били предмет интересовања наше научне и стручне јавности. До сада, објављене штуре, углавном спорадичне историјске вести, које су површно дотакле ово место, запретене међу страницама литературе која се у основи бави другим темама, пружају информације које су са архивском грађом, у овом раду, послужиле за стварање слике о развоју села у времену од XVI до средине XX века. Та слика допуњена је породичним сећањима завичајаца Крњешеваца, фотографијама и документима из приватних збирки.

Рад доноси пописе граничарских, староседелачких породица за период XVIII–XIX века. Уз консултацију матичних књига, ови подаци могу послужити у истраживању теме родословља, старости и порекла домицилног становништва Крњешеваца.

Уз речено, рад може бити од користи у истраживању просопографије Крњешеваца, у којима је око 1789. рођен Димитрије Миленић, касније, са монашким именом Доситеј проигуман манастира Хиландара на Светој гори. Завичајац Крњешеваца био је и Стева Радовановић, председник Петроварадинске имовне општине и изабрани представник Земунског котара у Сремској жупанији у периоду 1911–1916. године. У Крњешевцима је 1895. године рођен Гаврило Великић, угледно новинарско перо Краљевине Југославије, потом главни уредник новинске агенције „Авала“. Од настанка четничке организације до априла 1945. године Великић је био шеф пресбириа Врховне команде Драже Михаиловића.

Поменути завичајци Крњешеваца, као и село Крњешевци, сасвим извесно, превазилазе оквире локалне историографије. Стога, овај рад има за циљ да подстакне научну и стручну јавност да у наступајућем времену своју пажњу усмере ка Крњешевцима.

ОД XVI ВЕКА ДО ИНКОРПОРАЦИЈЕ У ВОЈНУ ГРАНИЦУ

Са освајањем Купиника – последњег упоришта Српске средњовековне државе, турски освајачи 1521. године поробили су Срем. Из дефтера 1566/67. сазнаје се да су Крњешевци били насељени, убележени су као село са црквом. „Тапијска такса на црквено земљиште износила је 60 акчи.“¹ За одржавање реда, у смислу данашње полицијске службе, били су задужени матролози. У Крњешевцима „1568. године матролог је Лазар Радојчић, а 1590. Ђурађ Цветко“.²

Из структура ушура од житарица разрезаног на хришћанске пореске куће у купиничкој пописној области Сремског санџака 1568. године, где су пописани и Крњешевци, сазнаје се да је у Крњешевцима било 28 кућа. Читаво село давало је укупног ушура 263 кг, и то: ушур од пшенице 98 кг, од сумешнице 95 кг, од проса 50 кг, од зоби 20 кг, односно, свака кућа давала је ушура по 9,39 кг.³

У 1590. години Крњешевци су увећани за 1 кућу, тако да је укупан број кућа износио 29. Село је давало ушура 155 кг, а по врстама житарица ушур је износио: од пшенице 100 кг, од сумешнице 20 кг, од проса 35 кг. По свакој кући пореска обавеза била је 5,35 кг житарица.⁴

На основу приређеног текста дефтера из времена Селима II (1566–1574), ишчитавају се имена пореских глава у 28 кућа у Крњешевцима: „Kinez – Lazar Rahoyit', Subota – iflah, Putnik – iflah, Istepan – iflah, Bun Todor, Nikola Yovan, Peyo Radko, Yovan Vukasin, Nikola Icvetko, Ognan Vuk, Vuk Yovan, Subota Milos, Yocko-Kor, Subota D'ura, Radul D'ura, D'urad Ranit', Istepan Yovanit', D'ura Yovanit', Petriyeva Radetiko, Bun Diragoylo, Mihaylo Ranit' Petar Yovan, Marko Yovan, Niko Bilan, Bun Petre, Istoysa Yovan, Istepan Paval, Novak D'uran, Bala Radica“.⁵

Из пописа се уочава да је сеоски кнез био извесни Лазар, коме је поред овог, убележено и друго име у буквалној транскрипцији – Рахојић, што је

¹ Зиројевић О., *Цркве и манастири на подручју Пећке патријаршије до 1683*, Београд, 1984, 120.

² Шулетић Н., *Сремски санџак у XVI веку*, дисертација, Филозофски факултет у Београду, 2013, 120.

³ Више в.: *Исто*, 291–292.

⁴ *Исто*, 293–294.

⁵ McGowan B., *Sirem sancagi mufassal tahrir defter*, Ankara, 1983, 376.

вероватно Радојић изведено од мушког имена Радоје. Два имена иза наведене титуле или звања, под утицајем данашњег схватања имена и презимена, за време о коме је реч, не могу се применити у буквалном смислу. У конкретном примеру, не треба изоставити могућност да је сеоски старешина Крњешеваца пописан са пуним називом своје титуле која је могла буквално гласити Кнез-Лазар, у смислу врховног старешине, а да је његово властито име које након ове титуле следи било Рахојић – Радојић – Радоје. Но, ово су само претпоставке.

Међу именима пореских обвезника Крњешеваца 1566–1574. године учествују се имена календарско-светачког и световног типа: Вук (2), Вукашин (1), Драгојло (1), Ђура (4), Ђурађ (1), Јован (6), Јоцко (1), Јованић (2), Лазар (1), Марко (1), Милош (1), Михајло (1), Никола (2), Нико (1), Новак (1), Пејо (1), Петар (2), Павел (1), Радко (1), Радица (1), Ранић (2), Радул (1), Стојша (1), Степан (3), Субота (3), Тодор (1), Цветко (1).

У попису доминирају имена карактеристична за Словенско, односно, Српско етничко тело. Ово не треба да чуди, пошто се претпоставља да су у временима пре Косовског боја, а сасвим је извесно и касније, од времена деспота Стефана Лазаревића, Сремске пределе насељавали Срби, нарочито око кастела Купиник, где су се налазила „поројска – водом окружена, водоплавна села, и побрежна села – села на узвишењу, брегу, до којих вода није допирала“.⁶ Међу поројским – водоплавним селима око Купиника, извесно је, налазе се и водоплавни (поројски, полојски) Крњешевци.⁷

Познато је да је поседима око Купиника једно време управљао Радич Поступовић, у нашој епици опевани Облачић Раде. Нешто касније, народни песник сплео је венац незаборава око лика Змај-Огњеног Вука. Отуда, не изненађује што је у турском дефтеру из времена 1566–1574, међу пореским главама Крњешеваца пописан и „Ognan Vuk“. Огњени Вук из Крњешеваца, био је одраз свести о једном прошлом времену и последњем историјском јунаку кога је народна епика, за вечност, окитила митским моћима.

Најзаступљеније име у пореском попису Крњешеваца је Јован. Ово име убележено је шест пута, а потом још три пута у изведеном облику. Једном је

⁶ Магловски Ј., О Београдском култу Свете Петке српске и манастиру Фенеку, Зборник народног музеја VIII-2, Београд, 2007, (117–149), 139, ф. 93.

⁷ Ову претпоставку додатно поткрепљује касније, у 1810. години (Поповић Ј. Д., Срби у Срему 1736/7, САН, Београд, 1950, 75) убележени назив потеса у Крњешевцима – Полој (уместо порој), а под истим именом потес је уписан и 1874. године (Историјски архив Београда [даље ИАБ] – Котарски суд Земун – Катастрални парцеларни записник Крњешеваца, 1874. год.) и касније. У периоду 1868–1875. када је расправљано о исушењу Посавља, тражено је да се начини „списак свих полоја“ – поплави изложених земљишта. (Bayer A., Regulacija Save, tom 2, Zagreb, 1876, 77).

убележено име Ђурађ а изведеница од овог имена – Ђура убележена је четири пута. Дакле, имена Јован и Ђурађ са својим изведеницама најзаступљенија су имена међу пореским обвезницима Крњешеваца из времена треће четвртине XVI века.

Отворено питање зашто су имена Јован и Ђурађ – Ђура била најзаступљенија међу Крњешевчанима, вероватно одговор проналази у историјским чињеницама које казују да су деспоти из дома Бранковића били Ђурађ – Ђорђе и Јован Бранковић. Познато је да су Јован и Ђорђе синови деспотице Ангелине и слепог Стефана столовали у Купинову. Јован је био последњи деспот из ове лозе, а Ђурађ – Ђорђе као владика Максим, са мајком Ангелином подизао је православне цркве и веру у Срему. Извесно је да су светиљски култ и историјска слава браће Бранковић изузетно присутни и након турског освајања Срема 1521. године, што не чуди. Познато је да је благородна породица Бранковић била она карика која је поробљено становништво Срема чврсто скопчала са властитим коренима и етничким идентитетом.

Иако историјски извори наводе да је након пада Срема под турску управу 1521. године хришћанско становништво расељено, велика је вероватноћа да се у Крњешевцима задржало староседелачко, средњовековно становништво Срема. На то упућује чињеница да међу пописаним пореским обвезницима нема ни једног „доселца“ – досељеника, као ни имена/презимена везаних за топониме, који углавном указују на географско порекло – родни крај, односно, заичај особе која га носи. Стога, из пореског дефтера 1566–1574. године може се извести закључак да је у тим годинама присутно становништво Крњешеваца староседелачко.

За период XVII века у расположивој литератури и архивској грађи за Крњешевце нема историјских вести. Тек 1702,⁸ потом 1713. године⁹ бележе се Крњешевце као насељено место, под Турском управом. У тефтерима митрополита Мојсија Петровића, у забелешкама о примањима/давањима за село Крњешевце стоји да су кметови из овог села у фебруару 1713. године приложили 5 гроша, за узврат добише благослов.¹⁰ У јануару 1714. из села Крњешеваца дадоше: Урош 2 овце с јагњетом, 60 ока жита, домаћин Илија 60 ока жита, Михаило 60 ока жита, Лаза једну кошницу, Радосав 5 осмака јечма, Јанко 2 осмака јечма, Радосав 2 овце са јагњетом, Марко 2 осмака жита.¹¹

⁸ Поповић Ј. Д., *нав. дело*, 23.

⁹ *Исто*, 75.

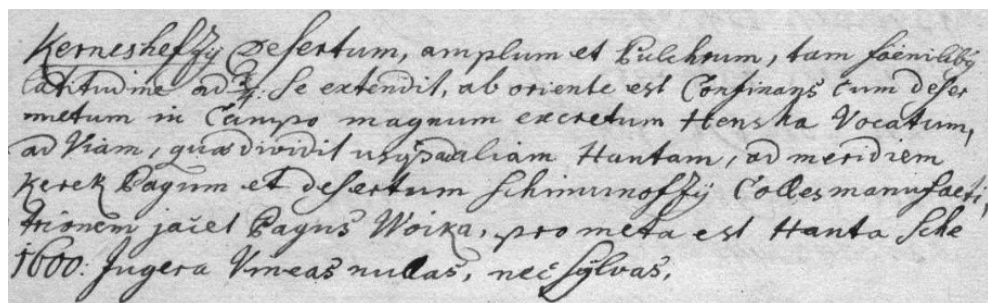
¹⁰ Поповић Ј. Д., *Грађа за историју Београда 1711–1739.*, Споменик, LXXVIII, разред II, 61, Српска краљевска академија, Београд, 1935, 40.

¹¹ *Исто*, 44.

У јануару 1716. године дао је благословени домаћин Урош са својим сином Јанком, чеду своме Јоакиму за душу и дому за здравље, једног вола младог. Радосав Ђоса јуницу годишњаче. Радосав Јованов, дому за благослов јуницу годишњаче. Лаза своме дому за благослов грош, Михаило и Милета золоту.¹²

После Аустро-турског рата вођеног од 1716. до 1718. године, Срем се по закљученом примирју у Пожаревцу – Пожаревачким миром, обрео под круном Хабзбурга.

У години 1722. Крњешевци су пописани у Петроварадинској пограничној области, у Сурчинском дистрикту,¹³ као ненасељени. Пустара Крњешевци био је леп, обрадив посед, дужине од 1 сата, простирао се до $\frac{3}{4}$ северне географске ширине, на истоку се у мањем делу граничио са дистриктом Сурдук (?). Ова велика равница била је подељена путем, који се простирао јужно, од села Сакула, до села Керека и пустаре Шимановци. Тражено је да се ово тако велико обрадиво земљиште подели (додели?) са дистриктом Војка.¹⁴

Опис пустаре Крњешевци 1722. године – детаљ рукописа.

Извор: HU MNL OLE 156-a, Fasc. 135, No. 024

У 1724. години Крњешевци су и даље ненасељени. Помињу се као „пустара на којој су као закупци Јеврем и Петар из Путинаца сејали кукуруз и просо“.¹⁵ Четири године касније, „пустару Крњешевци у сурчинском дистрикту, у годишњем закупу за 60 форинти држао је Јеврем, сточни трговац из Пути-

¹² Исто, 52.

¹³ Сурчински дистрикт је обухватао насеља и пустаре: Карловчић, Сибач, Прхово, Керек, Сакуле, Дреновац, Прогар, Толинце, Сурчин, Бољевце, Обреж, Огар, Шимановце, Михајловац, Крњешевце, Грушинце, Лестане, Ашању, Турију, Обеду, Милошевац, Ораховац, Мируха (?), Крчедин, Товарник, Мартинце, Чортановце, Живачу, Кумшу, Грабовац, Бечмен, Митровац, Трдењава, Врбас, Ново Село, Малетинце.

¹⁴ The National Archives of Hungary, Maguar Nemezeti leveltar [даље: HU MNL] : HU MNL OLE 156-a, Fasc. 135, No. 024.

¹⁵ Гавриловић С., *Срем од краја XVII до средине XVIII века*, Нови Сад, 1979, 84.

наца“.¹⁶ И током 1727. године пустара Крњешевци давана је у закуп.¹⁷ Током деценије која је уследила нема поузданих података о томе да је пустара Крњешевци насељена.¹⁸ Историјске вести упућују да су тек после 1739/40. године Крњешевци насељени,¹⁹ а што је у вези са сеобама Срба под Арсенијем IV, када је у овај део Срема дошло до прилива становништва, углавном под заповедништвом Вука Исаковича и Атанасија Рашковића. Ово досељавање и уређење Војне границе условили су померање становништва из једног у друго место Срема.²⁰ Стварање нових сектора у Војној граници било је на штету спахилука, који су изгубили одређени број насеља и половину пустара.

Детаљ карте Срема из 1737. год., аутор Бруген Јохан.
Извор: www.mapy.mzk.cz

¹⁶ Исто, 83.

¹⁷ HU MNL OLE 156-a, Fasc. 135, No. 034.

¹⁸ Поповић Ј. Д., *нав. дело*, 22.

¹⁹ Исто, 25.

²⁰ „Угриновци су насељени 1739–1742. Најпре је 1740. дошло око 50 породица из Огара, затим 17 из села Скеле из Србије, те 4 из Бољеваца, 2 из Јакова, 4 из Сакуле, 1 из Прогара. Деч је насељен, изгледа 1745, кад је 40 породица дошло из Дреновца, 15 из Сакуле, 2 из Јакова, 3 из Бољеваца, 5 из Борка из Србије. Добановци су 1745. имали двадесетак породица, а потом се населило из Долинаца 15 породица, из Сурчина 35, из Бољеваца 10, Батајнице 6, Сакуле 4, Јакова 2 и Бежаније 1 породица.“ Гавриловић С., *Студије из привредне и друштвене историје Војводине и Славоније од краја 17. до средине 19. века*, Нови Сад, 2006, 139 (ф. 6)

Године 1743. пустару у Крњешевцима за „150 форинти арендао је Милош Обрадовић“.²¹ После ове године, на пустарама у оквиру спахилука насељено је неколико села, међу њима и Крњешевци.²²

Земунско властелинство грофовске породице Шенборн после 1745. задржало је осам села: Прхово, Добановце, Војку, Пећинце, Голубинце, Попинце, Шимановце и Угриновце, а затим и Деч. Пустаре Михаљевци и Крњешевци насељени су 1745. године. Августа 1746. године било је покушаја да се Војној граници прикључе и Крњешевци,²³ но од намере се одустало тако да се 1750. године Земунско властелинство састојало од 11 насеља. Нешто касније, 1753. године ово властелинство прешло је у посед Георгија Берната и променило назив у властелинство Војка.²⁴

Како је у подручју опредељеном у Војну границу недостајало војно способног људства да би се комплетирао Петроварадински пук, упућена је 1765. године посебна комисија ради комплетирања тог пука. Тада је преузето 11 насеља Бернатовог властелинства: Војка, Голубинци, Угриновци, Добановци, Деч, Шимановци, Михаљевци, Попинци, Пећинци, Прхово и Крњешевци. Власнику су од стране царско-краљевског фиска бонифицирани износи инскрипционалне и камералне процене садржане у донацији, заједно са мелиорационим трошковима исплаћени.²⁵

За 11 инкорпорираних насеља у Границу.....	28.657 фор 30 крајцара
За властелинске зграде, мелиорацију.....	11.843 фор 46 ½ крајцара
Укупно.....	40.501 фор 16 ½ крајцара

Успостављене међе између војне територије и провинцијала биле су предмет сукоба између граничара и сељака. Још 1746. године граничари су уништили међашне ознаке које је поставила инкорпорациона комисија и подигли нове унутар спахијске територије. Обрствахмајстер Вук Исаковић дозволио је својим људима да ору и сеју у провинцијалној територији. Граничари из Прогара отели су винограде и шљивике од сељака у Крњешевцима.²⁶ Сељаци су муке мучили са граничарима и због тога што су граничари држали простор око реке Саве, у који су се уливали канали, речице и потоци (Јарчина, Угриновачки канал, Бегеј, Галовица). Нарочито у пролеће и јесен,

²¹ Гавриловић С., *нав. дело*, 1979, 353.

²² Гавриловић С., *Студије из привредне и друштвене историје Војводине и Славоније од краја 18. до средине 19. века*, Нови Сад, 2009, 29.

²³ *Исто*, 140.

²⁴ *Исто*, 133.

²⁵ Енгал Ш. Ф., *Опис краљевине Славоније и војводства Срема*, Нови Сад, 2003, 148.

²⁶ Гавриловић С., *нав. дело*, 2009, 142.

када је долазило до бујица и изливања ових водотокова, а због тога што граничари нису држали у реду њихове доње токове, па вода није могла да отиче у Саву. Поплаве су узимале такве размере да је народ морао да напушта своје куће и земунице, нарочито у Дечу, Михаљевцима, Шимановцима, Прхову и Крњешевцима.²⁷

Из пописа пореских обвезника Крњешеваца за 1749. годину сазнаје се да је у селу 25 кућа, од којих је једна пописана као удовичка (Ikonia Stoitov), а једна празна (Strico Veselinov mortus). Кућне старешине су: „Wasa Stoianovith, Gurath Thodorovith, Nicola Mihailov, Guran Radoschith, Nicola Czvein, Sava Mihailov, Ninco Weselinov, Petar Slatinith, Nedelko Vukoticv, Czveia Ignatovith, Ranco Popovith, Jovan Udwith, Jovan Mirkovith, Jyvan Czavith, Jovicza Trifunov, Lubinco Iovanovith, Janco Lubinkovith, Janco Mihailovith, Nilicta Millincov, Jovan Gruith, Illia Veselinov, Damian Millovanov, Janco Mihailov.“²⁸

Године 1756. У Крњешевцима је пописана 31 кућа,²⁹ и дрвени храм покривен шиндром посвећен Благовестима.³⁰ Према подацима из 1753. године у селу је службовао свештеник Гаврило Поповић, епитроп је био Јовица Трифунов, црквени син Сава, а сеоски кнез био је Срета Ђурић. Крњешевци се бележе у Земунском протопопијату, школе и учитеља нису имали.³¹ У 1766. години у парохији Крњешевачкој службовала су 2 свештеника.³² Крњешевци су пописани у Протопопијату Земунском као шанац – место унутар Војне границе. У шанцу Крњешевци било је 42 куће и једна црква, изграђена 1748. године, посвећена Благовештењу Господњем. Цркву је освештао епископ Партеније 21. априла 1752. године. Свештеници су од 5. 3. 1761. Христифор Живковић, и од 8. 9. 1763. Тадија Илић.³³

Током 1757. године, село је доживело велику поплаву, којом је уништена жетва и угрожена сетва.³⁴ Према податку из 1759. године Крњешевчани су располагали са 132 јутра оранице и 123 косе ливада,³⁵ а сасвим је извесно да је приликом поплава ова површина била под водом. Иако су предузимане интервенције да се поплаве у Земунском спахилуку обуздају и пре

²⁷ Исто, 141.

²⁸ HU MNL OLE 156-a, Fasc. 073, No. 002

²⁹ Поповић Ј. Д., *нав. дело*, 75.

³⁰ *Енциклопедија православља*, књ. 2, Београд, 2002, 1055.

³¹ Руварац Д., *Српска митрополија карловачка по подацима из XVIII века*, Ср. Карловци, 1902, 19.

³² Руварац Д., *Архив за историју српске православне карловачке митрополије*, год. II, Ср. Карловци, 1912, 130.

³³ Руварац Д., *нав. дело*, 1902, 39.

³⁴ Гавриловић С., *нав. дело*, 142 (ф. 14а).

³⁵ Исто, 153.

укључења ових села у Војну границу (1766), питање вода остало је нерешено и у 1767. години, током које су велике површине земљишта биле изложене поплавама.³⁶ Осим ораница били су поплавлени и пашњаци, па су становници провинцијала били принуђени да арендирају пашњаке и шуме који су се налазили у граничарском подручју. Уз све описане недаће, становници провинцијала мучили су муке и са разним давањима на која су били обавезни, због чега је 1755. године дошло до побуне, те је царица Марија Терезија, ради успостављања мира и реда, позвала сељаштво да специјалној комисији изнесе своје тужбе. Крњешевчани су се жалили да је аренда од 250 форинти повећана на 380 форинти и 17 пластова сена, а да су уз то морали обављати разне послове и још давати дрва, подвоз, даске итд.³⁷ Међутим, у годинама које су уследиле, повећане су обавезе које су сељаци имали према спахији. Крњешевци су током 1764/65. године имали исплатити на име контрибуције 354 форинти, уз то још и жупанијског пореза 40 форинти.³⁸ Намети и обавезе које су гушиле сељаштво у провинцијалу условили су расељавања становништва са спахилука. Сељаштво је, бежећи из феудалног система, ухлебљење проналазило у Војној граници, у којој није постојао феудални поредак, осим, ако се изузме цар као врховни феудалац.

Из Крњешеваца се од 1754. до 1762. године у Војну границу иселило 22 породице.³⁹ Разлоге исељавања из спахијско-феудалног система у систем Војне границе треба тражити у разликама између два друштвена уређења, као и у погледу права која су на једној страни била ускраћена, а на другој, под одређеним условима дата.

³⁶ Исто, 142.

³⁷ Гавриловић С., *нав. дело*, 2006, 146-147.

³⁸ Исто, 144.

³⁹ Исто, 155.

У ВОЈНОЈ ГРАНИЦИ

У Војно-граничарском систему граничар је имао обавезу војне службе, и нешто ситнијих давања која су била сведена на набавку граничарске мундире,⁴⁰ одређени број дана бесплатног ручног и вучног кулука. Ове обавезе граничара су, у односу на сељака из провинцијала али и остатка Европе, у суштини, чиниле слободним сељаком.

До 1754. управљало се Војном границом на основу разних општих и посебних статута, прописа и наредби, а „те године извршена је доста слободна компилација свих оних прописа из разних времена, разних опсега и важности“⁴¹ те су објављена Граничарска права – *Права Војне границе Карловачког и Вараждинског генералата*. Извор граничарских права чинили су „природно право и десет заповести Божјих“, те посебно „ратни прописи“ који се тичу војске, затим царски едикти, уредбе и новеле које су издавали аустријски владари почев од Фердинанда III па до Марије Терезије. За грађански парнични поступак било је меродавно цивилно право аустријских наследних земаља. Могли су се користити и народни обичаји и навике, али само уколико нису у супротности са нарочитим прописима „природног и божанског права“ као и са „здравим разумом и добрим обичајима (моралом)“.⁴²

Овим правима земља у оквиру територије која је проглашена Војном границом била је дефинисана као војно лено, што је у пракси значило да је то била земља са двојним власништвом – врховним (апсолутним) власништвом које припада цару, и правом уживања (право коришћења) које припада граничару. За узврат, граничари су били обавезни да у миру служе у земљи, а у ратним временима и изван земље.

У периоду од 1733. до 1791. године Хабзбуршка монархија је ратовала на западу и на истоку, од Скопља до Рајне, од Северног мора до Италије, неретко истовремено на више бојишта.⁴³ Од 1792. године наступили су дуги, исцрпљујући двадесетогодишњи ратови са Французима.

Европу је у времену од 1756. до 1763. потресао Седмогодишњи рат, у коме су учествовале све значајне европске државе. У том рату, Аустрија је своју значајну војну моћ црпела из редова граничарске војске, те су војни кругови

⁴⁰ Мундира = униформа, војна опрема.

⁴¹ Поповић Ј. Д., *Срби у Војводини*, књ. 2, Матица српска, Нови Сад, 1990, 146.

⁴² *Исто*, 146–147.

⁴³ *Исто*, 156.

Беча донели одлуку да Границу у Срему прошире, како би у граничарске редове мобилисали што већи број људи.

Због тога је, у годинама које су уследиле, за потребе Војних власти откупљено Властелинство Војка са 11 насеља: Голубинци, Војка, Деч, Пећинци, Крњешевци, Михаљевци, Попинци, Прхово, Шимановци, Угриновци, Добановци.⁴⁴ Становништво наведених места прикључено је Војној граници, те је тако, од 1767. године Граница ојачана војно способним људством.

Становници бившег Властелинства Војка из места која су укључена у војно-граничарски систем, потпадали су под Петроварадинску пуковнију. Све до њеног развојачења, граничарске породице живеље су искључиво по војним правилима.

Најзначајнија честица на којој је почивао војно-граничарски систем била је кућна задруга. Кућна задруга је као правни субјекат била основ на коме су се темељила сва права и све обавезе људи унутар хомогеног војно-граничарског система. Она је била животна, радна, производна заједница људи, углавном сродника више генерација који су живели у једном домаћинству. Чланови кућне задруге имали су заједничку имовину којом је управљао домаћин или господар задруге, а чланови задруге били су сви они који су у њој рођени, удати, прижењени, али и они који су у задружну заједницу примљени (уговором или прећутно). Задруге Војне границе су до почетка XIX века функционисале према обичајном праву а од 1807. године задруге су узаконене Темелјним законом из 1807, потом из 1850. године.

Породична презимена у Срему су се усталила тек после 1768. године, након што је у границу уведен Кантонски систем, када је због евидентирања граничарских породица које су уживале војничке сесије сачињен и катастрални премер и попис земље, а уз то и попис војно способних мушкарца којима је земља додељена. Ова евиденција имала је две улоге: била је истовремено регрутациони и земљишни попис.

Како су војно-граничарске дужности са свим правима и обавезама биле наследног карактера, ради евидентирања граничарских, сесионалних поседа извршена је нумерација свих објеката за становање – кућа – арапским бројевима, док су јавне зграде – цркве, школе, општинске зграде, војне зграде – као објекти из којих нису регрутована лица, нумерисане римским бројевима. Потреба да се становници кућа са арапским бројевима попишу јединственим именом фамилије – презименом, требало је да пружи јасне податке о граничарским породицама, и предупреди евентуалне злоупотребе у вези са регрутовањем.

⁴⁴ Исто, 131.